

PETROVICS ISTVÁN

Nemzetségi monostoraink

problématicája

I.

Dolgozatunkban a magyar történetírás egyik vitatott kérdésével, a feudális kori nemzetség problémájával kapcsolatban kívánunk néhány gondolatot felvetni. A bevezetőben szükségesnek ítéljük meg az eddigi kutatás eredményeinek rövid ismertetését. A forrásokban "de genere" / vagy "de generatione, "de progenie" stb./ kifejezésekkel illetett feudális nemzetségekről Karácsonyi János a következőket állapította meg: "Genusoknak nevezik okleveleink a XI.-XIV. században egyszerre több ágon virágzó, de egy közös őstől származó / többnyire nevezetes/ családoknak az összességét." A családokat összekötő kapcsolatokat, vagyis a nemzetség ismérveit a következőkben jelöli meg:

1. Vérségi kötelék, 2. Elővásárlási jog a nemzetségi földbirtok megvételére, 3. Nemzetségtag magtalan halála esetén a nemzetség más tagjainak öröklési joga, 4. Közös nemzetségi monostor, 5. Közös, osztatlan birtok."

A felsorolt ismérvekkel kapcsolatban azonban maga Karácsonyi is némi szkepszisnek ad hangot.

A kérdés későbbi kutatói közül Györffy György és Kristó Gyula nevét emlitenénk meg. A két történész koncepciója annyiban közös, hogy a feudális nemzetségek keletkezésének idejét mindketten a XIII. század elejére teszik, kialakulásukat pedig a királyi birtokok tömeges eladományozásával hozzák összefüggésbe.

A genusok létrejöttét mégis eltérő módon magyarázzák Györffy a nemzetségi birtoklás alapjául szolgáló Kálmán-kori I. törvénykönyv 20. fejezetéből indul ki, Kristó pedig az anciennitas tételeből. Az említett törvényben lefektetett nemzetségi birtoklás jogára hivatkozva védelmezték javaikat a régi birtokosok az új feudális nagybirtok expanzív törekvéseivel szemben.

A XIII. század elejére előtérbe nyomult világias szemlélet hatására kibontakozó történeti jog /az "anciennitas" / tétele pedig eszmetörténeti motivációján túl azt mutatja, hogy a magyarországi előkelők a "de genere" megjelölést nagy történeti multjuk igazolása céljából kezdik használni.

Ezzel akarván bizonyítani, hogy érdemesek a király birtokadományaira, hisz a XIII. század eleje/1235-ig/ a birtokok két kézzel szórásának időszaka.

Eltérő a két kutató nézete az ősközösségi és a feudális kori nemzetség egymáshoz való viszonyának kérdésében is. Györffy a kontinuitás, Kristó a diszkontinuitás álláspontjára helyezkedik.

Györffy a feudális nemzetség ismérveit a következőkben látja: " 1. Valamely nagynevű ős-től származtatják magukat, 2. Közös nemzetségnevük és címerük van, 3. Öröklött családi birtokukat nemzetségi jogon birtokolják, 4. A nagyobb nemzetségek vagy kiemelkedő nemzetségtagok nemzetségi monostort építenek, ezt közösen birtokolják, s ide temetkeznek, 5. Jellegzetes személynevek ismétlődnek a nemzetségben "

Ezen ismérvekkel kapcsolatban Kristó Gyula vetette fel, hogy azok nem speciálisan nemzetségi, hanem csupán családi jellegűek. Ezt bizonyítja, hogy a forrásokban "de genere" megjelöléssel soha nem illetett családok esetében is találkozzunk / családi / címerrel: Nagymartoni család, a jellegzetes személynevek ismétlődésével: a Balassa család XIII-XIV. századi tagjainál 4 Detrik és 3 Mikó szerepel, a /családi/ monostorral: Zsámbékon az Ajnánd-fiak monostora. Ő csupán egyetlen biztos ismérvet lát: a " de genere " kifejezéssel illettek valamennyien a feudális uralkodó osztály tagjai.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a nemzetség Györffy által felsorolt több ismervét a legfrissebb kutatási eredmények részben vagy teljes egészében elfogadhatatlannak minősítik. Jelen dolgozatunkban arra keresünk választ, hogy a Karácsonyi és Györffy által nemzetségi összekötő kapocsnak deklarált " nemzetségi " monostorok mennyiben töltötték be fent megjelölt funkciójukat, vagyis azt, hogy a "nemzetségi" monostor perdöntő lehet-e a nemzetség ismérveinek meghatározásában.

II.

Mielőtt a "nemzetségi" monostorok kérdésének tárgyalásába kezdenénk, ajánlatosnak tűnik a monostorok fejlődési szakaszainak vázaltszerű ismertetése. Monostornak vagy kolostornak nevezzük a szerzetesek lakóhelyéül szolgáló zárt

épületet vagy épületcsoportot, amelyet rendszerint templommal építenek egybe. Kezdetben csak a király alapított monostorokat, később magánosokra is kiterjedt ez a jog. Az alapítás és a vagyoni dotáció azonban azt eredményezte, hogy a monostorok függésbe kerültek a világiaktól. Ez a függőségi viszony az egyes területek jogszokásainak megfelelően különböző mértékű volt. A legszorosabb függést a germán hatásra kialakult saját egyház, saját monostor formában fedezhetjük fel.

A saját egyház forma azt jelentette, hogy a földesur a birtokán alapított egyházat vagy monostort saját tulajdonának tekintette, amelyet eladhat, átöröközhet, elzálogosíthat, papot maga helyezhet bele, hagyatékára igényt emelhet, s az üresedés ideje alatt jövedelmét élvezheti.

Az egyház már a IX. századtól törekedett régi hatalmának visszaszerzésére, de komolyabb eredményeket csak a XI. század első felére tudott elérni. Az investitúra harcon belül a császári állam szerves részét alkotó magán egyház ellen is folyt küzdelem.

A harc ugyan kompromisszummal zárult, de ez a kompromisszum az egyházra nézve volt kedvezőbb, hiszen a saját egyház régi egészének részjogokra bomlását is eredményezte. Helyét a patronátus és az incorporáció / beiktatás / intézményei vették át. A patronátus létrejöttével az egyháznak sikerült elérnie, hogy a földesurak az egyházzal kapcsolatos jogaikat ne az egyházra vonatkozó tulajdonjogukból fakadónak tartsák, hanem az egyháztól, az alapítás fejében kaptaknak. Ez pedig az egyházi hivatalok betöltése jogalapjának a megváltozását jelentette.

A patronus jogainak körülírására III. Sándor pápa / 1159-1181 / nevéhez fűződik. A patronátus, amelyet III. Sándor egyházi jurisdictio alá rendelt, általában személyi jellegű később azonban dologi jellegűt is öltött. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy a földesúri birtokok például szerződéssel történő átruházásnál a kegyúri jogok is gazdát cseréltek.

Magyarországon a saját egyház forma nyugathoz viszonyítva később jelent meg. Ennek magyarázata részben a magyar feudalizmus nyugathoz viszonyított fáziskésése, részben pedig az, hogy Szt. István egyházszervezésében nem a nyugati, hanem a magán egyházi rendszertől kevésbé áthatott itáliai példát követte.

Később germán hatásra, a világi birtok kialakulását követően nálunk is megjelent a sajtóegyház forma. Ezt mutatja az 1061-es zselicszontjakabi és az 1067-es százdi alapítólevél. László és Kálmán törvényei bizonyítják a sajtóegyház általános elterjedtségét. A XII. század második felére a magánegyházi rendszert nálunk is a patronátus váltotta fel.

Itt jegyezzük meg, hogy dolgozatunkban a monostorokat nem a fennhatóság alapján kívánjuk tipologizálni, továbbá azt, hogy a monostorok építészeti és művészettörténeti vonatkozásainak ismertetését nem tartjuk feladatunknak. Munkában a "nemzetségi" monostorok új szempontok szerinti vizsgálatát kívánjuk elvégezni.

III. Karácsonyi János és Györffy György kutatásai arra mutatnak rá, hogy a "nemzetségi" monostor két funkciót töltött be: részben kultikus hely volt, részben pedig a nemzetség ágait egymással összekötő kapocs. Vizsgálataink alapján azt láthatjuk, hogy a Karácsonyi által számontartott 188 nemzetségből csupán 52, vagyis az összes nemzetségek mintegy 23 %-a rendelkezik csak monostorral. Igen feltűnő az az alacsony szám! Még akkor is, ha a kutatást nehezítő forrás-szegénység következtében néhány százalékos bizonytalansági tényezővel okvetlen számolnunk kell.

Kétségtelen viszont, hogy nemzetségeink között voltak szegényebbek is, amelyeknek monostor helyett csupán plébánia templom építésére futotta erejükből. Ilyen példának okáért a Zala megyei Áracsa nem. Ez a tény nem mond ellent a korábbi nézeteknek. Az ellenben igen, hogy több olyan monostorra bukkantunk, amelyek nem köthetők nemzetségekhez. Ilyenek a "de genere" megjelöléssel soha nem illetett Ajnárdi fiaak zsámbéki családi monostora, a nemzetséghez nem köthető Mojz fia: Mojz által alapított Tolna megyei Ábrahám, az egyetlen nemzetséghez sem sorolható Simon által alapított hatvani monostor, valamint a korai időkből származó Okrimindszent és Ugramonostor.

Miután láttuk, hogy vannak nemzetséghez nem köthető monostorok, valamint azt, hogy nemzetségeinknek csupán egy kis része rendelkezett monostorral, vizsgáljuk meg, hogy az összegyűjtött 98 monostor miként oszlott meg az 52 nemzetség között.

Egy monostorra¹ 31 nemzetség, vagyis 59 százalék; két monostorral 11 nemzetség, vagyis 21 százalék: 3,4 illetve 5 monostorral 3-3 nemzetség, vagyis kategóriánként 6 százalék; 9 monostorral egy nemzetség, vagyis 2 százalék rendelkezett.

Statisztikánk azt mutatja, hogy a monostoros nemzetségek igen nagy hányada / 40 százalék / egynél több monostort alapított.

A továbbiak során a 3 vagy annál több monostort emelt genusokat fogjuk vizsgálat alá venni. Így a három monostoros Ákos, Haraszt, Sente-Mágocs, a négy monostoros Becse-Gergely, Hahót, Győr, az öt monostoros Csanád, Gut-Keled, Hont-Páznán és a kilenc monostoros Aba nemeket.

Ákos - az egyik legrégibb nemzetség. Egy Ákos nevű előkelővel már a XII század első felében találkozunk. Igen szerteágazó nemzetség: hat fő ága ismert. Valamennyi ágból kerültek ki országos méltóságot viselő tagok. Például: Erne - országbíró és tárnokmester, I. Micsk - a királyné országbírája, tárnokmester és Szlavónia bánja. A nemzetség Mikcs ága két monostort emelt. Mindkettőt Ákos monostorának hívták. Az egyik Közép-Szolnok, a másik Pest megyében állt. A Bihar megyei Monostorpályi az Ernei ág alapítása.

Haraszt - Karácsonyi középsorsúnak tüntette fel ezt a hat kisebb ágra bomló nemzetséget. Annál inkább meglepő, hogy a genus három monostorral rendelkezett. A Tolna megyei Sebestyén monostorát a Laky ág alapította. A másik két Bodrog megyei monostort, Felső-Adorjánt és Tárnokot nem tudjuk ághoz kötni.

Sente - Mágocs - a nemzetség őse, Kölcsé comes valószínűleg a XII. század közepén élhetett. A négy fő ágra bomló nem tagjai közül Györk ispáni, Mihály nádori, János és Maran báni méltóságra emelkedett. Monostoraik közül a Szatmár megyei Cégenyt a Cégenyi ág, a Tolna megyei mágocsot a Tolna-Baranyai ágak emelték.

Az esztergommezei monostort nem tudjuk ághoz kötni.

Becse-Gergely - a nemzetség őseinek az 1075-ös garam-szentbenedeki alapítólevélben feltüntetett Becse / Bocha / és Dorozsma / Drusba / testvérpár tekinthető. A nemzetség egyik tagját, I. Apát a XIII. században a bárók között említik.

A Csongrád megyei Pétermonostora és a Zaránd megyei Pénesmonostora a Bethlen ághoz tartozott. A Bodrogonban lévő Sátormonostorát, valamint a Szabolcsi Eszenyt nem tudjuk ághoz kötni.

Hahót - a nem első tagja III. István korában, a XII. század második felében jött be hazánkba a Német- Római Birodalom területéről. Országos tisztséget a nemzetség tagjai közül többen viseltek. Köztük emlitenénk meg II. Arnoldot, aki nádori, I. Csákot, aki tárnokmesteri és báni méltóságot viselt. Az Arnold ág a hahóti, II. Buzád ága a rajki, Hahót ága pedig a szemenyi monostort alapította. Az említett monostorok Zala megyében találhatók. A murakereszturi bencés monostort nem tudjuk ághoz kötni.

Győr a nemzetség ősné az 1061-es zselicszentjakabi alapító levélben szereplő Ottó somogyi comes tekinthető. E négy fő ágra tagozódó genusból szintén több országos méltóságot viselő tag említhető meg. Saul királyi kancellár és kalocsai érsek, I. Pat pedig nádor volt. A Mécson megyei Lébény és a Baranyában fekvő Szent-László monostor az Óváry ág alapítása. A Szerdahelyi ág a Somogy megyében lévő szerdahelyi monostort emelte. A zselizsentszentjakabi monostort nem tudjuk ághoz kötni.

Csanád - névadója az Ajtony ellen győztes, s a róla elnevezett megyét elsőnek irányító, XI. század első felében élt Csanád ispán. A három fő ágra oszló nemzetség országos tisztséget viselő tagjai többek között a bán I. Kelemen és az esztergomi érsek III. Csanád. Monostoraikat ágakhoz kötni nem tudjuk.

Gut- Keled- e hatalmas nemzetség névadója valószínűleg a XI. és XII. század fordulóján Magyarországra bevándorolt Gut és Kalod testvérpár. Tagjai közül X I. István báni, országbírói nádori; Joschim báni és országbírói tisztséget látott el. A nemzetség két fő ága külön monostort emelt.: a Majádi fő ág a Sopron megyei Majádon, a Sárvármonostori fő ág a Szatmár megyei Sárváson, a majádi fő ághoz tartozó Egyedmonostori ág a Bihar megyei Egyed monostorát alapította. A Zala megyében lévő csatári és Szabolcsmegyében lévő nyiradonyi monostorokat ágakhoz kötni nem tudjuk.

Hont-Pázmán - a krónikás hagyomány szerint a nemzetség őseinek tekinthető Hont-Pázmán testvérpár a X. század végén érkezett Németországból hazánkba. Tagjai közül szintén többen emelkedtek magas méltóságokba: I. András és III. Tamás például tárnokmesterek voltak. Egy érseket és egy püspököt is adott a nemzetség János illetőleg Lampert személyében. A Hont megyei ágak alapították az azonos megyében lévő bozóki és sági, valamint az Esztergom megyében található bényi monostort. A szabács megyei Beszterecén a Bihar-Szabolcsi ág emelt monostort.

Aba - a legkorábban ismert tagja Aba Sámuel király. A legkiterjedtebb genusnak tekinthető. Karácsonyi művében 27 ágról tesz említést. Tagjai közül a nádori valamint pozsonyi és mosonyi ispáni tiszteket betöltő Pétert, és a később tartományuri hatalmat kiépítő I. Amadét emelnénk ki. A Csobánka ág a Heves megyei Sáron és Veresmarton alapított monostorokat. A Bodrog-Kereszturi ág pedig a tatárjárás során elpusztult százdi monostora helyett a Zemplén megyei Pütrügyön emelt újat. Az Abauj megyei Mislye a Somosiak kegyursága alá tartozott. Az eredetileg a Bodon ág birtokát képző Széplakot később az Amadé ág kapta meg. A Heves megyében lévő Kompolt és Feldebrő monostorokat nem tudjuk ágakhoz kapcsolni.

Káváról csupán annyit tudunk, hogy bencés monostor volt.

Az elmondottakból négy fontos következtetést tudunk levonni.:

1. A 3 vagy annál több monostorral rendelkező tiz nemzetségünk multja, a Harasztot leszámítva, legalább a XII. század középső harmadáig, de az esetek nagy többségében jóval korábbi időkre, a XI. századra nyúlik vissza.
2. A monostorok fekvéséről azt állapíthatjuk meg, hogy azok mindig ott találhatók, ahol az illető nem birtokai. A több ágra szakadó genusok esetében azt tapasztaljuk, hogy ahol csak a nemzetség megvetette lábát, monostort is alapított. Példaként a Hont-Pázmán nemet hoznánk fel. Birtokaik Hont, Nyitra Bihar és Szabolcs megyékben voltak. Négy monostoruk közül 2 Hont, 1 Bihar, 1 Szabács, 1 pedig Esztergom megyében feküdt.

3. A genusok egyes tagjainál feltüntetett magas méltóságok azt bizonyítják, hogy a vizsgált genusok a leggazdagabbaknak tekinthetők.
4. A gazdag és több ágra szakadó nemzetségek nem egy, hanem több monostorral rendelkeztek, s a különböző ágak is alapítottak monostorokat. E tény semmiképpen nem támogatja azt az elképzelést, hogy a "nemzetségi" monostor a különböző ágakat egymással összekötő kapocs lenne. A monostorok nemzetségi jellegét kérdőjelezi meg tehát részben az a tény, hogy nemzetségeink nagy többsége egyáltalán nem alapított monostort, másrészt pedig az, hogy a monostoros nemzetségek 40 százaléka több monostorral rendelkezett.

A "nemzetségi" monostor nemzetségi összekötő szerepét több kutató látta abban is, hogy azt temetkezési helyül az egész nemzetség használja. A Hahótoknál meglepő módon azt tapasztaljuk, hogy annak ellenére, hogy a Hahóti monostor kegyurasága az Arnold ágé, mégis az egész genus közös temetkezési helyül szolgál. A többi ág azonban nem elégszik meg a közös temetkezési joggal, és külön monostokat emel: a Buzád ág Rajkon, a Hahót ág Szemenyén. A három monostor alapítása között csupán kisebb időbeli eltérések mutatkoznak. Hahót 1210-30 között, Rajk 1270-ben Szemenye 1248-ban épült. Mindhárom monostor Zala megyében található.

Mégis felmerülhet a kérdés, hogy eredetileg a nemzetség csak egy ún. ősmonostorral rendelkezett, s az egyes nemzetségekhez tartozó többi monostor csupán annak filiájaként jóval később jött létre. A kérdés eldöntésében az alapítási időpontok vizsgálata adhat segítséget. Mielőtt ennek nekilátnánk, három megjegyzést teszünk.

1. Az Árpádok nemzetségének monostoraival nem foglalkozunk, hiszen azzal, hogy a nem királyokat adott, az általuk alapított monostorok is királyi monostorokká váltak.
2. Az Ajtony vezér által alapított Marosvárt az Ajtony nemzetséghez kapcsoljuk, bár Ajtony és a későbbi nemzetség közti kapcsolatot máig sem teljes mértékben tisztáztak.

3. Vizsgálat alá csupán azokat a monostorokat vetjük, amelyek alapításáról pontos adataink vannak.

Ezek szerint a XI. századból 5, a XII. századból 9. a XIII. századból 17, a

XIV. századból 2 monostor alapításáról tudunk.

Az összegzést megnehezíti az a körülmény, hogy az összegyűjtött 98 monostor közül csupán 33-nak tudjuk a pontos, vagy megközelítően pontos alapítási idejét. A viszsza-maradó 65 monostor alapítási időrendbe sorolását azért nem tudjuk elvégezni, mert esetükben csupán az első előfordulás évszámát ismerjük.

Ebből pedig nem következtethetünk az alapítás pontos idejére. A következő lépésben arra kell választ kapnunk, hogy az egyes nemzetségekhez kapcsolódó monostorok mikor jöttek létre.

Az Aba nemzetséghez tartozó monostorok közül 3 a XI. században keletkezett.

Sár -- 1044

Százd -- 1067

Feldebrő -- 1044

A Hahót nemzetség négy ismert monostorából 3-at a XIII. században emelt. A monostorok alapítása között nincs nagy időbeli különbség.

Hahót -- XIII. század eleje

Szemenye -- 1248

Rajk -- 1270

A ják nemzetség két monostora is szinte egy időben épült:

Pornó -- 1199 - 1207

Ják -- 1214 - 1256

Ugyanezt tapasztaljuk a Pok nemzetség esetében is:

Pok -- 1234 - 51

Mórichida -- 1251

Példáink azt bizonyítják, hogy a nemzetségeken belül egy időpontban több monostor is épült. Nem lehet igaz tehát az a feltevés, hogy kezdetben minden nemzetségnek egy "ősmonostora" volt, s a többi filisként csak jóval később alakult volna meg. A monostorok számát egyébként a nemzetségek gazdasági fokmérőjének tekinthetjük.

Térjünk rá monostoraink rendi hovátartozásának kérdésére ! A rendi besorolást a 98 monostor közül 59-el tudjuk elvégezni.

Ebből: 30 bencés
 14 premontrei
 5 pálos
 4 cisztereita
 3 bazilita
 2 ágoston
 1 ferences rendi

A bencések magas száma várható volt, hiszen a XII. század elejéig a bazilita mellett a bencés rend volt a leginkább elterjedt.

Érthető a XIII. századi alapítású rendek kis száma is.

A pálosok viszonylag magas száma azzal magyarázható, hogy ez az egyetlen hazai alapítású rend.

Annál feltűnőbb a XII. századi két rend, a premontrei és cisztereik közti kirívó aránytalanság.

A rendi hovátartozás vizsgálata a monostor alapításának meghatározásában közvetett úton ugyan, de segítségükre lehet. Azzal hogy ismerjük az első cisztercia illetve premontrei rendhez tartozó monostor alapítását: Cikáder 1142, illetve Várad-hegytek 1130 körül, bizonyos időkerlátok közé szorítva becsléseket tehetünk az ismeretlen alapítási évű monostorokra. E módszertől sem várhatunk túl sokat, mert pontos besorolást nem tesz lehetővé. Ennek okai:

1. Merev határokat nem állíthatunk fel az egyes rendek élettartamát illetően. Például a bencés rend virágkora hazánkban a XI-XII. századra tehető. Mégis találkozunk kései alapítású bencés monostorokkal:

Ják -- 1214 - 56

Hahót -- XIII. század eleje

Szigetmonostor - XIII. század eleje

A rend megalakulásához képest késői alapítású monostorokat találhatunk a ciszterciák és a

premontreiek esetében is:

Bélhárcakut: 1232

Rajk: 1270

Mórichida: 1251

2. Hibaforrás lehet a monostor rendváltása is.

Példának hozhatjuk fel Oroszlánost, ahol a bazilika és bencés, Szenttrinitást és Szent-Jánost, ahol a bencés és cisztercia rendek váltották egymást.

A régészet sokat segíthetne a kérdés megoldásában, de a "nemzetiségi monostorok feltárása" mindeddig meglehetősen elhanyagolt terület volt. Találkoztunk a leletek téves értékelésével is.

Erre példa Csolt monostora, ahol az ásató régész helytelen prekoncepció révén a leleteket templomosnak minősítette.

El kell még végezni a monostorok patrociniumának vizsgálatát is. A 98 monostor közül 77-ről tudjuk, hogy ki-nek a tiszteletére szentelték fel. A 77-ből csak a leggyakoribbakat nézzük:

huszonhármat:	Szűz Mária
hetet:	az Üdvözítő
hatot:	Szt. Péter
négyet:	Mindenszentek, Szt. Kereszt és Szt. Mihály

hármat: Szt. Jakab, Szt. Miklós Szt. Margit,
és Szt. György tiszteletére szent-

teltek fel.

A patrociniumok vizsgálata sok segítséget a monostorok rendi besorolásához nem adhat, mert statisztikánk azt bizonyítja, hogy egyik rendnek sem volt különösebb tiszteletben részesített szentje. Szűz Mária tiszteletére szentelt monostorokkal éppúgy találkozhatunk nagy számban a promontrei és ciszterci rendeknél, mint a bencéseknél. Igaz, hogy ez a Mária kultusz megnyilvánulása egyik formájának fogható fel.

Nagyobb tanulsággal jár viszont, ha a patrociniumokat az egyes nemzetségeken belül vizsgáljuk meg. Most csak egyet ragadunk ki a jellemző példák közül: a Hont-Páznán nemzetség öt monostorának valamennyi patrociniumát ismerjük:

kettőt -- Szűz Mária

egyet -- Szt. István

egyet -- Ker. Szt. János

egyet -- az Üdvözítő tiszteletére szentel-

tek fel. Adataink szerint a nemzetségen belül is rendkívül változatosak a patrocíniumok. A négy monostoros Győr nemzetség esete arra példa, hogy a patrocíniumok megválasztásában törvényszerűség nem mutatkozik. Két monostorukat Szt. Jakab másik két monostorukat Szt. László tiszteletére szentelték fel. Még meglepőbb a Kökényes-Radnót, a Pok és a Tibold nemzetség esete; Valamennyi genus két monostort alapított, s azok az egyes nemzetségeken belül azonos rendekhez tartoztak. A monostorok patrocíniumai mégis különbözőek. Például a Kökényes-Radnót nem egyik monostora Szt. Hubert, a másik Szűz Mária tiszteletére épült. Mindkettő premontrei volt.

E tények ismeretében megkockáztathatjuk azt a megállapítást, hogy a "nemzetségi" monostor mégsem lehetett a nemzetségek szoros összekötő kapcsa, mert ez esetben a nemzetség osztartozását kifejezendő, a monostoroknak szinte ugyanazzal a patrocíniummal kellene rendelkezniük.

Végkövetkeztetésként megállapíthatjuk: mivel a "nemzetségi" monostor nem volt egy olyan kultikus hely a genuson belül, amely annak különböző ágait fogta volna össze, a monostor "nemzetségi" jellegét olyan értelemben ahogy ezt a szakirodalom eddig használta, nem tartjuk elfogadhatónak.

A nemzetség ismérveinek meghatározásában a "nemzetségi" monostort kritériumként nem vehetjük figyelembe mivel:

1. Nem minden nemzetség rendelkezik monostorral
2. Nem köthető minden monostor nemzetséghez.
3. A nemzetségek nagy hányada több monostorral rendelkezik. Nem igaz tehát az egy nemzetség-egy monostor feltevés sem.

A fentiek értelmében javasoljuk a "nemzetségi" monostor törlését a nemzetség ismérveinek sorából.

J E G Y Z E T E K

Széleskörű adatgyűjtésnek alapuló dolgozatunkhoz az anyagot több alapvető munka szolgáltatta:

I. A nemzetségekről általában:

KARÁCSONYI János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I.-III. Bp. 1900-1901.

GYÖRFFY György: A magyar nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az orszáig. Századok, 1958. 12-47.

KRISTÓ Gyula : Néhány megjegyzés a magyar nemzetségekről. Századok, 1975. 953-967.

II. A monostorok összeállításában és rendi jellege meghatározásában:

A pannonhalmi Szent Benedek rend története

Szerkesztette: SÜRÖS Pongrác XII. kötet B/

Az elenyészett bencés apátságok. Bp. 1912.

OSZVALD Ferenc: Adatok a magyarországi premontreiek Árpád-kori történetéhez. Művészettörténeti Értesítő, 1957. 231-254.

GYÖRFFY György: Adatok a Pilis megyei monostorok középkori történetéhez. Művészettörténeti Értesítő, 1956. 230-236.

BÉKEFI Remig: A ciszterci rend története Magyarországon. Bp. 1896.

MÁLYUSZ Elemér: A Pálos-rend a középkor végén. Egyháztörténet, 1945. 1-53.

III. A monostorok és egyházas helyek földrajzi lokalizálásában:

GYÖRFFY György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Bp. 1963.

CSÁNKI Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I.-III., V. Bp. 1890-1913.

MEZŐ András:- NÉMET Péter: Szabolcs-Szatmár megye történetietimológiai helységnévtára. Nyiregyháza. 1972.

- MAKSAI Ferenc: A középkori Szatmár megye. Bp. 1940.
BOKÁCS István: Hont vármegye Mohács előtt. Bp. 1971.
ILA Bálint: Gömör megye. II-III. Bp. 1944-46.
MÁLYUSZ Elemér: Turóc megye kialakulása. Bp. 1922.

IV. Az egyházi társadalom fejlődése, a saját egyház-rendszer és a patronátus intézménye vonatkozásában:

- KOLLÁNYI Ferenc: A magán kegyuri jog hazánkban a középkorban. Bp. 1906.
KUMOROVITZ L. Bernát: A zseliszentjakabi alapítólevél 1061-ből. Tanulmányok Budapest Multjából XVI. Bp. 1964. 71-76.
ÉRSZEGI Géza: Dunapentele a középkorban.
Fejér megyei történeti évkönyv 9. Székesfehérvár. 1975. 14.
MÁLYUSZ Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Bp. 1971. 11-33.
Vallástörténeti kislexikon Bp. 1973.

V. A "nemzeti" monostorok régészeti, építészettörténeti kutatására:

- KOVÁCS Béla: Adatok Feldebrő történetéhez. Művészettörténeti Értesítő. 1968. 124-25.
A magyarországi művészet története. I. Bp. 1964.
FÁMEER Nóra: A gyulafehérvári középkori premontrei monostor feltárása. Veszprém megyei Múzeumok Közleményei. 1967/6. 239-245.
KOZÁK Károly: A premontreiek építkezése Győr-Sopron megyében a XII.-XIII. században. Arrabona 15. 1973. 125-45.
JUHÁSZ Irén-KRISTÓ Gyula: Vésztő története a középkorban Vésztő. 1973

VI. A tanulmányban - szükségletektől függően - használtuk a "nemzeti" monostorokkal kapcsolatos okleveles és elbeszélő forrás anyagot, amelynek tételes felsorolásától terjedelmi okokból eltekintünk.